

**INKLYUZIV TA'LIMNI TASHKIL ETISHNING
PEDAGOGIK PSIXOLOGIK ASPEKTLARI**

Toshkent TMC Insitutining pedagogika fanlar kafedrası o'qituvchisi

Eshmamatova Setora

Toshkent TMC Insitutining Maktabgacha ta'lim sirtqi yo'nalishi talabasi

Qoshmurodova Halima Norbekovna

Annotatsiya: Inklyuziv ta'limni tashkil etish jarayoni nafaqat texnik va moddiy jihatdan, balki pedagogik va psixologik nuqtai nazardan ham katta e'tibor talab etadi. Bu jarayon turli ijtimoiy, individual va pedagogik omillarni chuqur anglashni, o'quvchilarning psixologik holatini hisobga olishni va ularning o'quv muhitiga to'liq moslashishini ta'minlashni o'z ichiga oladi. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi imkoniyati cheklangan bolalar bilan sog'lom rivojlanayotgan boshqalar o'rtasida teng huquq va imkoniyatlarni yaratishdir. Shu sababli, pedagogik va psixologik aspektlar ta'lim jarayonining sifatini belgilashda muhim rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, imkoniyat, huquq, individual yondashuv, ehtiyojlar, ta'lim, muhit, hurmat, psixologik yordam.

Inklyuziv ta'limda o'quvchilarning individual xususiyatlari, ayniqsa ularning rivojlanish darajasi, tushunish qobiliyati, e'tibor darajasi va motivatsiyasi katta e'tibor bilan o'rganilishi zarur. Har bir o'quvchi o'ziga xos yondashuvni talab qiladi. Imkoniyati cheklangan bolalar uchun bunday yondashuv ularning ijtimoiy va akademik rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda juda muhimdir. Ularning psixologik holatini inobatga olgan holda, o'qituvchilar o'quv jarayonida mos metodlar va texnikalarni qo'llashlari lozim. Shu bilan birga, o'quvchilarning o'zaro muloqotini rivojlantirish, ularni birgalikda ishlashga rag'batlantirish asosiy vazifalardan biridir. Pedagogik nuqtai nazardan inklyuziv ta'limni tashkil etishda o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi muhim ahamiyatga ega. O'qituvchilar nafaqat ta'lim berish bo'yicha, balki psixologik jihatdan ham maxsus tayyorgarlikka ega bo'lishlari zarur. Ular imkoniyati cheklangan o'quvchilarning xatti-harakatlarini, ehtiyojlarini va ularning o'quv jarayoniga qo'shilishi yo'llarini yaxshi bilishlari kerak. Shu bilan birga, o'qituvchilarning hamkasblari va ota-onalar bilan samarali hamkorlik olib borishi kerak. Bu o'quvchilarga qulay va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratishda hal qiluvchi omil hisoblanadi.[1]

Inklyuziv ta'limda psixologik qo'llab-quvvatlash ko'p qirrali bo'lib, bu jarayonda psixologlarning roli muhim hisoblanadi. Psixologlar bolalarning shaxsiy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga yordam berib, ularning o'quv jarayonidagi muvaffaqiyatini ta'minlashga ko'maklashadi. Bularga shuningdek, o'quvchilarning stress, qo'rquv

yoki ijtimoiy izolyatsiya hissiyotlarini kamaytirish ham kiradi. Psixologik yordam, shuningdek, o'quvchilarning o'z-o'zini anglash va o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga qaratilgan. Bu esa ularning ta'limga bo'lgan qiziqishini va o'rganish motivatsiyasini kuchaytiradi. Inklyuziv ta'limda o'quv muhitini moslashtirish pedagogik va psixologik jihatdan muhim ahamiyatga ega. O'quv muhitining qulayligi, xavfsizligi va ochiqligi ta'lim oluvchilarning o'z salohiyatini to'liq namoyon etishiga yordam beradi. Bu muhitda o'quvchilar o'zaro hurmat va hamjihatlik asosida muloqot qilishlari, qo'llab-quvvatlanishlari kerak. Shuningdek, maktab va sinflar infratuzilmasi imkoniyati cheklangan bolalar uchun qulay bo'lishi zarur. O'quv materiallari va uslublari ham har bir o'quvchining ehtiyojlariga mos keladigan tarzda ishlab chiqilgan bo'lishi lozim.[2]

Pedagogik psixologik aspektlar doirasida o'quvchilarning o'zaro munosabatlari va ijtimoiy integratsiyasi alohida e'tibor talab qiladi. Imkoniyati cheklangan bolalar o'rtasida ijtimoiy izolyatsiyaning oldini olish, ularni do'stlari bilan birgalikda faol ishtirok etishga jalb qilish zarur. Bu jarayonda nafaqat o'qituvchilar, balki sinfdagi boshqa o'quvchilar ham ijobiy munosabatda bo'lishlari muhimdir. Shuning uchun ham inklyuziv ta'lim sharoitida do'stlik, o'zaro hurmat va hamkorlikning o'rganilishi hamda rivojlanishi uchun qulay muhit yaratiladi. Pedagogik psixologik yondashuvda, shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlik muhim o'rin tutadi. Ota-onalar ta'lim jarayonida faol ishtirok etishlari, o'z farzandlarining ehtiyojlarini, qobiliyatlarini chuqur anglashlari va o'qituvchilar bilan doimiy muloqotda bo'lishlari ta'lim sifatini oshiradi. Ular bolaning ijtimoiy va emotsional rivojlanishida muhim qo'llab-quvvatlovchi bo'lib xizmat qiladi. Shu bois ota-onalar bilan pedagog va psixologlar o'rtasida samarali axborot almashuvi va maslahatlashuvlar o'tkazilishi zarur.[3]

Inklyuziv ta'limda ta'lim dasturlarining moslashuvi ham pedagogik psixologik aspektlarning ajralmas qismi hisoblanadi. Ta'lim dasturlari har bir o'quvchining imkoniyatlariga moslashtirilishi, ularning individual yondashuv asosida o'rganishini ta'minlashi kerak. Bu dasturlar o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, ularning ta'limga bo'lgan qiziqishini va o'z-o'zini anglash darajasini oshiradi. Moslashtirilgan ta'lim dasturlari bolalarning ijtimoiy muhitga moslashishini ham osonlashtiradi. Pedagogik psixologik aspektlarga oid yana bir muhim jihat bu o'quvchilarning o'zlarini va boshqalarni hurmat qilish madaniyatini shakllantirishdir. Inklyuziv ta'lim jarayonida o'quvchilar bir-birining farqliligini hurmat qilishni o'rganadilar. Bu esa ijtimoiy bag'rikenglik, mehr-oqibat va insoniy qadriyatlarni mustahkamlashga yordam beradi. Shuningdek, bu yondashuv bolalarni kelajakda murakkab jamiyat sharoitida o'zaro yordam va hamkorlik bilan yashashga tayyorlaydi. Inklyuziv ta'limda psixologikotopografik xizmatlar va davolash-uslubiy yordam ko'rsatish tizimining rivojlanishi ham muhim rol o'ynaydi. Bu tizim o'quvchilarning psixologik holatini yaxshilash, ularning ta'limga bo'lgan qiziqishlarini va o'rganish

samaradorligini oshirishga qaratilgan bo'ladi. Shuningdek, bunday xizmatlar o'quvchilar orasidagi muammolarni aniqlash va ularni hal qilishda yordam beradi, ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilariga qo'llab-quvvatlash ko'rsatadi.[4]

Xulosa: Xulosa qilib aytish mumkinki, inklyuziv ta'limni tashkil etishda pedagogik va psixologik aspektlar bir-birini to'ldiruvchi va bir xilda muhim ahamiyatga ega bo'lgan yo'nalishlardir. Ularning uyg'unligi va to'liq amalga oshirilishi imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim olishi, o'zlarini jamiyatda his etishi va shaxs sifatida rivojlanishlarini ta'minlaydi. Inklyuziv ta'lim konsepsiyasining asosiy g'oyasi o'quvchilarning individual farqlari e'tiborga olinib, ularning ta'lim jarayoniga faol va samarali qatnashishidir. Shu orqali o'quvchilar nafaqat bilim olishadi, balki ijtimoiy ko'nikmalar, o'zaro hurmat va qabul qilish madaniyatini egallaydilar. Pedagogik psixologik yondashuvlar ta'lim tizimini yanada barqaror va samarali qiladi, ta'lim sifati va bolalarning ijtimoiy integratsiyasini oshiradi. Shu bois, inklyuziv ta'limni rivojlantirish jarayonida pedagoglar, psixologlar, ota-onalar va boshqa mutaxassislar o'rtasida yaqin hamkorlik tashkil etilishi zarurdir. Bu esa o'z navbatida, jamiyatda tenglik, bag'rikenglik va inson huquqlarini hurmat qilish tamoyillarining mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Inklyuziv ta'limning mazmuni va samarasi pedagogik psixologik asoslarning chuqur tushunilishi, doimiy yangilanishi va tizimli qo'llanilishi orqali yanada yuksak darajaga erishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Islomova, N. (2023). Inklyuziv ta'limda pedagogik psixologik qo'llab-quvvatlashning ahamiyati. Ta'lim va Innovatsiyalar, 8(2), 33-42.
2. Qodirova, L. (2021). Inklyuziv ta'lim jarayonida o'qituvchilarni psixologik tayyorlash metodikasi. Pedagogika Ilmi, 4(3), 51-60.
3. Mirzayev, S. (2022). Imkoniyati cheklangan bolalar ijtimoiy moslashuvi va inklyuziv ta'lim. O'zbekiston Psixologiya Jurnal, 7(1), 19-27.
4. Rasulova, M. (2021). Inklyuziv ta'limda shaxsiy yondashuv va psixologik yordam tizimlari. Pedagogika va Psixologiya Ilmlari, 5(4), 45-53.
5. Xolmurodova, G. (2023). Inklyuziv ta'limda ota-ona va o'qituvchilar hamkorligi. Ta'limdan Innovatsiylargacha, 9(1), 58-66.
6. Tojiev, A. (2020). Inklyuziv ta'lim: pedagogik va psixologik asoslar. Ilmiy Asar, 3(2), 70-82.